

<http://dx.doi.org/10.16926/gea.2021.02.21>

dr hab. prof. UP Kazimiera JUSZKA

<https://orcid.org/0000-0002-8466-1716>

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

e-mail: kazimiera.juszka@up.krakow.pl

Czynniki ochrony praw człowieka w przeprowadzaniu oględzin w sprawach zabójstw

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie wypracowanych przez taktykę i technikę kryminalistyczną czynników dotyczących przestrzegania praw człowieka w przeprowadzaniu oględzin w sprawach zabójstw. Do tytułowych czynników ochrony praw człowieka w przeprowadzaniu oględzin w sprawach zabójstw należą istota oględzin, zasady przeprowadzania oględzin, jakościowy i ilościowy dobór grupy oględzinowej, izolacja miejsca oględzin, fazy oględzin, przewodnik z psem tropiącym, zasady dokumentacji oględzin, techniczne i procesowe zabezpieczenie przedmiotu oględzin, notatka pooględzinowa, oględziny uzupełniające, oględziny powtórne, kontynuacja prowadzenia sprawy. Czynniki ochrony praw człowieka w niniejszym artykule jest rozumiany jako każda aktywność organów postępowania w przedmiocie oględzin miejsca zdarzenia, mająca na celu przestrzeganie praw człowieka. Miernikiem przestrzegania praw człowieka jest ustalenie w ramach planowania procesu wykrywczego pewnej sekwencji działań, która następnie jest przestrzegana w toku realizacji tego procesu, a także ustalenie maksymalnej jakości tych działań, nasilenia i treści strumienia informacyjnego stymulującego proces wykrywczy jako całość, a także poszczególne jego segmenty czy etapy. Przedmiotowe czynniki wpływają na proces wykrywczy sprawców tytułowych przestępstw w toku postępowania karnego.

Słowa kluczowe: proces wykrywczy, miejsce zdarzenia, postępowanie karne, technika kryminalistyczna, taktyka kryminalistyczna.

Wstęp

Oględziny w sprawach zabójstw to pierwsza i najważniejsza czynność procesowo-kryminalistyczna, która obejmuje poznanie topografii miejsca zdarzenia, cech, właściwości przedmiotu oględzin oraz ujawnienie i zabezpieczenie rzeczy-

wych źródeł dowodowych prowadzących do uzyskania środków dowodowych umożliwiających wnioskowanie o osobie sprawcy lub jego modus operandi¹.

W państwie konstytucyjnym to konstytucja określa warunki, w jakich inne wartości mogą zyskać pierwszeństwo nad prawami człowieka. Konstytucja określa też, które prawa ustawodawca może ograniczyć w celu ochrony priorytetowego interesu publicznego. Wreszcie konstytucje określają konkretne okoliczności i procedury zawieszenia niektórych praw w sytuacjach wyjątkowych. Podstawowy charakter praw człowieka oznacza, iż każdy przypadek odstępiania od tych praw musi być uzasadniony i oparty na konstytucji².

System ochrony praw człowieka można zdefiniować w dwojakim znaczeniu: prawnym i instytucjonalnym. W sensie prawnym jest to zespół norm prawa regulujących kwestie związane z ochroną praw człowieka; w znaczeniu instytucjonal-

¹ K. Juszka, *Analiza wpływu oględzin kryminalistycznych na wykrywalność sprawców zabójstw*, Kraków 2013, s. 12–15. Por. M. Goc, [w:] E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka, czyli o współczesnych metodach dowodzenia przestępstw*, Warszawa 2020, s. 257; K. Juszka, K. Juszka, *Analiza przeprowadzania oględzin w sprawach zabójstw jako metoda badawcza wykonywania czynności kryminalistycznych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2020, nr 47, s. 72; K. Juszka, K. Juszka, *Nieprzestrzeganie taktyki przeprowadzania oględzin w sprawach zabójstw skutkujące wydaniem postanowienia o umorzeniu postępowania karnego*, „Studia Prawnoustrojowe” 2018, nr 40, s. 138–139; Henry C. Lee, E. Pagliaro, *Ślady kryminalistyczne i badanie miejsca zdarzenia*, [w:] M. Goc, T. Tomaszewski, R. Lewandowski (red.), *Kryminalistyka – Jedność nauki i praktyki. Przegląd zagadnień z zakresu zwalczania przestępczości*, Warszawa 2016, s. 18; K. Juszka, K. Juszka, *Studies on the effectiveness of the detection process when conducting forensic evidence by inspection in cases of killings in Poland*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2016, nr 2, s. 75–76; E. Żywucka-Kozłowska, K. Juszka, K. Juszka, *Przesłanki bezpieczeństwa w przeprowadzaniu oględzin w sprawach zabójstw*, „Zeszyty Naukowe Collegium Balticum” 2016, nr 11, s. 69; K. Juszka, K. Juszka, *Specyfika oględzin w cyberprzestrzeni*, [w:] W.A. Kasprzak, I.A. Jaroszevska, A. Opalska (red.), *Cybercrimes*, Szczecin 2016, s. 55; J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, *Kryminalistyka. Zarys systemu*, Warszawa 2015, s. 225; S. Kozdrowski, *Kryminalistyka. Zagadnienia wybrane*, Białystok 2015, s. 145; K. Juszka, *Propozycje kierunków zmian w przeprowadzaniu oględzin w sprawach zabójstw*, [w:] J. Kasprzak, W. Cieślak, I. Nowicka (red.), *Meandry prawa karnego i kryminalistyki. Księga jubileuszowa prof. zw. dr. hab. Stanisława Pikulskiego*, Szczecino 2015, s. 529; K. Juszka, K. Juszka, *Doktrynalne podstawy sposobu przeprowadzania oględzin w sprawach zabójstw*, [w:] S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka (red.), *Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo*, Olsztyn 2015, s. 535; K. Juszka, K. Juszka, *Oględziny w wykrywaniu sprawców zabójstw w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych*, „Przegląd Policyjny” 2015, nr 2, s. 77; K. Juszka, K. Juszka, *Taktyczne czynniki związane z przeprowadzaniem oględzin z art. 156 § 3 k.k.*, [w:] W. Kasprzak, A. Szczechowicz, A. Opalska (red.), *Bójka i pobicie. Aspekty prawno-kryminalistyczne*, Szczecin–Olsztyn 2015, s. 90; K. Juszka, *Zmiany w kształcie oględzin procesowo-kryminalistycznych w sprawach zabójstw w propozycjach własnych reformy prawa karnego*, [w:] I. Sepiolo-Jankowska (red.), *Reforma prawa karnego*, Warszawa 2014, s. 517; K. Juszka, *Problematyka potrzeby przeprowadzenia oględzin a postulat maksymalnej określoności przepisu*, [w:] I. Sepiolo (red.), *Nullum crimen sine lege*, Warszawa 2013, s. 384; A. Biederman-Zaręba, [w:] D. Wilk (red.), *Kryminalistyka. Przewodnik*, Toruń 2013, s. 106.

² W. Osiatyński, *Wprowadzenie do praw człowieka*, <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/02/WiktorOsiatynskiWprowadzenieDoPojeciaPrawCzlowieka.pdf>, s. 10 [dostęp: 4.12.2021].

nym – zespół organów odpowiedzialnych za realizację i kontrolę przyjętych norm. Systemy ochrony praw człowieka możemy podzielić na krajowe i międzynarodowe. W systemach krajowych państwo w pierwszej kolejności jest odpowiedzialne za realizację podstawowych praw i wolności. Tworzy normy prawne, które potwierdzają katalog praw człowieka, posiada środki przymusu do egzekwowania tych praw oraz powołuje instytucje stojące na ich straży. Do międzynarodowych zaliczamy systemy: uniwersalny, regionalne i wyspecjalizowane³.

Czynnik ochrony praw człowieka w niniejszym artykule jest rozumiany jako każda aktywność organów postępowania w przedmiocie oględzin miejsca zdarzenia, mająca na celu przestrzeganie praw człowieka.

Miernikiem przestrzegania praw człowieka jest ustalenie w ramach planowania procesu wykrywczego pewnej sekwencji działań, która następnie jest przestrzegana w toku realizacji tego procesu, a także ustalenie maksymalnej jakości tych działań, nasilenia i treści strumienia informacyjnego stymulującego proces wykrywczy jako całość, a także poszczególne jego segmenty czy etapy⁴.

Celem artykułu jest prezentacja czynników dotyczących przestrzegania praw człowieka w przeprowadzaniu oględzin w sprawach zabójstw, mających wpływ na dalszy tok postępowania przygotowawczego, postępowania jurysdykcyjnego, a w konsekwencji na kształt prawomocnego wyroku.

Tytułowe czynniki – w pełnym zakresie ich stosowania – na każdym etapie przeprowadzania oględzin w sprawach zabójstw chronią prawa człowieka zarówno organów postępowania karnego, uczestników postępowania karnego, jak i, w konsekwencji, ogół społeczeństwa w dążeniu do wykrycia sprawcy i ustalenia zakresu jego odpowiedzialności karnej. Do tytułowych czynników ochrony praw człowieka w przeprowadzaniu oględzin w sprawach zabójstw należą istota oględzin, zasad przeprowadzania oględzin, jakościowy i ilościowy dobór grupy oględzinowej, izolacja miejsca oględzin, fazy oględzin, przewodnik z psem tro-

³ <https://zpe.gov.pl/a/czym-sa-prawa-czlowieka/DqbmitF6S> [dostęp: 4.12.2021]; por. M. Nowicki, *Co to są prawa człowieka?*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka 2016, https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/02/Marek-Nowicki_co-to-sa-prawa-czlowieka.pdf [dostęp: 4.12.2021]; B. Wojciechowski, *Prawa człowieka. Zagadnienia podstawowe*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna” 2014, t. 2, nr 2, s. 238–252; http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_14746_fped_2014_3_2_25/c/12853-12636.pdf [dostęp: 4.12.2021]; N. Baranowska, T. Chłopecki, *Kilka słów o kształtowaniu się praw człowieka w okresie XVIII–XX w.*, https://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/42741/06_N_Baranowska_T_Chlopecki.pdf, s. 49–59 [dostęp: 4.12.2021]; M. Piechowiak, *Pojęcie praw człowieka*, Warszawa 1997, s. 7–37, <https://philpapers.org/archive/PIEPPC-3v1> [dostęp: 4.12.2021].

⁴ T. Hanausek, *Zarys kryminalistycznej teorii wykrywania*, cz. 2, Warszawa 1987, s. 95; T. Hanausek, *Zarys taktyki kryminalistycznej*, Warszawa 1994, s. 101–102; K. Juszka, K. Juszka, *Forensic Tactics by Tadeusz Hanausek as a Method for Detecting Perpetrators of Crime*, „Internal Security” 2019/January–June, s. 92; K. Juszka, K. Juszka, *Nieprzestrzeganie taktyki...*, s. 137–138; E. Żywucka-Kozłowska, K. Juszka, *Granice badań kryminalistycznych w wykrywaniu sprawców zabójstw*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2016, nr 20, s. 315–321.

piątym, zasady dokumentacji oględzin, techniczne i procesowe zabezpieczenie przedmiotu oględzin, notatka pooględzinowa, oględziny uzupełniające, oględziny powtórne, kontynuacja prowadzenia sprawy.

Czynniki ochrony praw człowieka w przeprowadzaniu oględzin w sprawach zabójstw

Prezentacja istoty oględzin wymaga podkreślenia, że taktyka wykrywania sprawców zabójstw wskazuje, iż oględziny powinny być dokonane jako pierwsza, najważniejsza, niepowtarzalna czynność na miejscu zdarzenia, przeprowadzana za pomocą nowoczesnych metod, sposobów, środków. Oględziny wykonuje się według przepisów powszechnie obowiązujących, aktów prawnych wydanych przez Komendanta Głównego Policji⁵.

Doniosłość ochrony praw człowieka jest wyrażona przez każdorazowe przestrzeganie zasad przeprowadzania oględzin w sprawach zabójstw. Zasady przeprowadzania oględzin, podobnie jak zasady wszystkich czynności procesowo-kryminalistycznych, wywodzą się z następujących źródeł: własne doświadczenia nauki kryminalistyki, systemu naczelnych zasad prawa, a w szczególności prawa karnego i postępowania karnego (np. zasada praworządności, prawdy materialnej czy obiektywizmu), zasady prakseologii, psychologii, psychopatologii, taktyki wojskowej, logiki⁶. Zasady konstytucyjne, jeśli są tak sformułowane, że umożliwiają ich zastosowanie bezpośrednie, regulują wprost określoną dziedzinę procesu, stosownie do art. 8 ust. 2 Konstytucji⁷. Jak wskazuje S. Waltoś zasadami konstytucyjnymi są zasady: prawdy materialnej (art. 2 Konstytucji przewiduje, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, art. 7 głosi, że organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa, art. 45 ust. 1 mówi „o sprawiedliwym rozpatrzeniu sprawy”), obiektywizmu (art. 45 ust. 1 Konstytucji żąda, aby orzekał bezstronny i niezawisły sąd), domniemania niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji definiuje tę zasadę, prawa do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji dokładnie wyjaśnia sens tej zasady, publiczności (art. 42 ust. 1 i 2 Konstytucji), kontroli (wynika z art. 78 i art. 176 ust. 1 Konstytucji) oraz uczciwego procesu⁸. Katalog podstawowych zasad przeprowadzania oględzin w sprawach zabójstw obejmuje zasadę planowania działań⁹, zasadę aktywności¹⁰,

⁵ M. Goc, op. cit., s. 255–256.

⁶ T. Hanausek, *Kryminalistyka, zarys wykładu*, Kraków 2000, s. 50–52.

⁷ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 217.

⁸ Ibidem, s. 217–218.

⁹ M. Goc, op. cit., s. 275; S. Kozdrowski, op. cit., s. 158; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 108.

¹⁰ K. Juszka, K. Juszka, *Badawcza weryfikacja zasad prowadzenia oględzin w sprawach zabójstw w Polsce*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 2015, nr 65(4), s. 216–217; S. Kozdrowski, op. cit., s. 160; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 108.

zasadę wszechstronności¹¹, zasadę szybkości działania¹², zasadę dokładności¹³, zasadę ekonomiki działania¹⁴, zasadę jednoosobowego kierownictwa¹⁵, zasadę koordynacji działań¹⁶, zasadę obiektywizmu¹⁷, zasadę indywidualności¹⁸, zasadę zachowania wartości dowodowej śladów i przeciwdziałania kontaminacji¹⁹, zasadę pisemności²⁰, zasadę tajności²¹, zasadę przestrzegania wymogów bezpieczeństwa i higieny pracy w trakcie oględzin²².

Analizując jakościowy dobór grupy oględzinowej, należy uwzględnić rozległość badanej przestrzeni, indywidualne cechy konkretnego zdarzenia, taktyczną nierozrwalną całość grupy oględzinowej opartą na specjalistycznych kwalifikacjach członków tej grupy, profesjonalizm kierującego tą czynnością, budowę i weryfikację wersji poprzez wyznaczanie konkretnych działań, bieżącą współpracę ze służbami operacyjno-rozpoznawczymi i procesowymi²³. Oględziny w sprawach zabójstw są dokonywane przez grupę oględzinową działającą samodzielnie lub w ramach grupy operacyjno-procesowej²⁴. Oględzinami w sprawach zabójstw powinien kierować prokurator²⁵.

Taktyka ilościowego doboru grupy oględzinowej wyraża się w stosowaniu prakseologicznej zasady ograniczenia liczby osób wykonujących w jednym czasie oględziny miejsca i dostosowania grupy do konkretnych potrzeb w celu przeciwdziałania kontaminacji śladów²⁶.

Izolacja miejsca oględzin gwarantuje przestrzeganie praw człowieka poprzez fizyczne uniemożliwienie dostępu osób postronnych do miejsca zdarzenia, wydzielenie tras przejścia, oznaczenie sznurami, taśmami lub parawanami stref oględzin²⁷.

¹¹ S. Kozdrowski, op. cit., s. 161; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 108.

¹² M. Goc, op. cit., s. 276; J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., s. 224; S. Kozdrowski, op. cit., s. 157–158; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 108.

¹³ M. Goc, op. cit., s. 276.

¹⁴ Ibidem; S. Kozdrowski, op. cit., s. 161; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 108.

¹⁵ S. Kozdrowski, op. cit., s. 162; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 108.

¹⁶ M. Goc, op. cit., s. 276.

¹⁷ Ibidem; K. Juszka, K. Juszka, *Badawcza...*, s. 216; S. Kozdrowski, op. cit., s. 160; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 108.

¹⁸ K. Juszka, K. Juszka, *Badawcza...*, s. 217–218; S. Kozdrowski, op. cit., s. 160–161; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 108.

¹⁹ M. Goc, op. cit., s. 277–278.

²⁰ K. Juszka, K. Juszka, *Badawcza...*, s. 218–219; S. Kozdrowski, op. cit., s. 162; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 108.

²¹ S. Kozdrowski, op. cit., s. 162–163; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 108.

²² M. Goc, op. cit., s. 278.

²³ A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 111.

²⁴ K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 27–28; M. Goc, op. cit., s. 260.

²⁵ K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 25–38.

²⁶ Ibidem, s. 28; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 110.

²⁷ K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 30–32, 39–40, 155.

Ochrona praw człowieka powinna być zapewniona podczas realizacji taktycznie określonych czynności zalecanych w poszczególnych fazach oględzin mających charakter gwarancyjny. Słusznie podkreśla M. Goc, że rozpoczęcie oględzin w sprawach zabójstw poprzedzone jest działaniami wstępnymi związanymi z reakcją na zdarzenie, rozpoznaniem jego charakteru i przygotowaniem grupy operacyjno-procesowej do przeprowadzenia tych oględzin²⁸. Specyfika pewnych czynności kryminalistycznych wynika bowiem z faktu, iż w większości przypadków czynności te stanowią formę kooperacji negatywnej, czyli walki stron, co rzutuje na płaszczyznę ochrony praw człowieka²⁹. W tym miejscu należy podnieść, że oględziny dzieli się na dwa etapy: etap oględzin wstępnych oraz etap oględzin właściwych. Etap czynności wstępnych posiada charakter organizacyjny i zabezpieczający. Etap czynności wstępnych dzieli się na dwie fazy: faza przygotowania i faza zabezpieczenia. Faza przygotowania obejmuje analizę posiadanych informacji o zdarzeniu pod kątem sporządzenia planu oględzin, powołania grupy oględzinowej, przygotowaniu niezbędnego instrumentarium technicznego itp. Faza zabezpieczenia składa się z zabezpieczenia pozytywnego i zabezpieczenia negatywnego. Zabezpieczenie pozytywne obejmuje ewentualne zatrzymanie sprawcy zdarzenia, udzielenie pierwszej pomocy potrzebującym, zapobiegnięcie dalszym stratom materialnym, np. spowodowanym pożarem, ustalenie świadków itp. Podczas zabezpieczenia pozytywnego należy mieć na uwadze dyrektywy i prawa człowieka wynikające z zasady etyki zawodowej w kryminalistyce, takie jak np. bezstronności, uczciwości i lojalności wobec przeciwnika, dążenia do prawdy, niewyrządzania dolegliwości ponad konieczną i prawnie uzasadnioną potrzebę, poszanowanie godności człowieka i praw jednostki³⁰. Zabezpieczenie negatywne to niedopuszczenie do zmian w wyglądzie miejsca zdarzenia spowodowanych działaniem osób trzecich oraz wpływem warunków atmosferycznych oraz niedopuszczenie do degradacji i kontaminacji śladów itp. Etap oględzin właściwych dzieli się na fazę ogólnoorientacyjną, fazę oględzin statycznych, fazę oględzin dynamicznych oraz fazę końcową zwaną również fazą analizy, koncepcyjną, kontrolną, które różnią się zakresem działania. W skład fazy ogólnoorientacyjnej wchodzi ustalenie zmian w zastanej rzeczywistości, które mogły być spowodowane przestępstwem, ogólna orientacja dotycząca miejsca zdarzenia, ustalenie granic miejsca zdarzenia, budowa wstępnych wersji kryminalistycznych, które wyznaczają kierunek dalszych prac oględzinowych, dokonanie podziału poszczególnych czynności oraz ustalenie kolejności ich wykonywania. Faza oględzin statycznych składa się z rejestracji zastanego stanu za pomocą pomiarów, fotografii, szkiców, nagrań, obranie stałych punktów odniesienia i punktów pomiarowych, wstępne zbadanie i klasyfikacja widocznych i wyraźnych śladów, głównie pod kątem ich związków ze zdarzeniem i kolejności

²⁸ M. Goc, op. cit., s. 264.

²⁹ T. Hanausek, *Kryminalistyka...*, op. cit., s. 53.

³⁰ Ibidem.

ich zabezpieczenia, ujawnienia i utrwalania, pobranie śladów zapachowych oraz zbadanie śladów termicznych (jeśli jest taka potrzeba), przestrzeganie całkowitego zakazu dokonywania jakichkolwiek zmian i przemieszczeń na miejscu zdarzenia – po miejscu oględzin należy poruszać się tak, aby zostawić jak najmniej własnych śladów. Do fazy oględzin dynamicznych należy wszechstronne, planowe i systematyczne badanie miejsca zdarzenia przy jednoczesnym wnioskowaniu indukcyjno-dedukcyjnym, dotarcie do miejsc i śladów, które nie były dostępne na poprzednim etapie, a następnie ich zbadanie i zabezpieczenie. Podczas tej fazy ważne jest przestrzeganie zasad etyki, a co za tym idzie praw człowieka, gdyż organy ścigania sięgają po takie działania, jak np. wykorzystanie agentury, stosowanie podstępu w ramach zakupu kontrolowanego lub innej prowokacji policyjnej, podczas których mogą nie być zachowane zasady etyki³¹. W pierwszej kolejności należy ujawniać i utrzymywać ślady powierzchniowe i najmniej trwałe; daje to możliwość dokonywania zmian i przemieszczeń w celu poznania właściwości obiektów i ujawnienia śladów. Faza końcowa to intelektualny przegląd oględzin pod kątem ich prawidłowości i kompletności, reasumpcja ustaleń wersyjnych, porównanie danych uzyskanych podczas oględzin z danymi pochodzącymi z innych źródeł, przegląd i ewentualne uzupełnienie dokumentacji oględzin, sporządzenie notatki pooględzinowej śledztwa i ustalenie kierunków dalszych działań operacyjnych; ewentualne przekazanie stosownych danych do registratur; sprecyzowanie problemów do badań laboratoryjnych³². Wszystkie fazy są równie ważne podczas oględzin, mimo, że w każdej z nich wykonuje się inne czynności³³.

Ważnym członkiem grupy oględzinowej w systemie gwarancyjnym praw człowieka jest przewodnik z psem tropiącym, który w trakcie wykonywania czynności ma na celu odnalezienie części śladów w terenie trudno dostępnym, zorganizowanie zasadzki lub pościgu za sprawcą i znalezienie jego kryjówki, określanie granic miejsca zdarzenia, ustalanie dróg dojścia i oddalenia się sprawcy od miejsca zdarzenia, poszukiwanie zwłok, poszukiwanie miejsca ukrycia lub porzucenia łupu, ujawnianie ukrytych narkotyków, ujawnianie nielegalnie produkowanego alkoholu, odnalezienie broni palnej czy też amunicji, wyszukiwanie określonych chemikaliów, identyfikowanie rzeczy, odzieży. Efektywność czynności przewodnika z psem tropiącym dla wykrycia sprawcy przestępstwa jest ograniczone warunkami miejsca i czasu pracy psa na śladzie. Słusznie zauważa się w doktrynie, że każda zwłoka w użyciu psa tropiącego prowadzi do spadku jakości śladu i niepotrzebnie zwiększa czas niezbędny do ustalenia sprawcy przestępstwa³⁴.

³¹ Ibidem, s. 53.

³² A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 112; M. Goc, op. cit., s. 264–268; J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., s. 226–227; S. Kozdrowski, op. cit., s. 152–157, 164–170; K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 39–44.

³³ K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 39 oraz powołana tam literatura.

³⁴ M. Goc, op. cit., s. 257; K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 41–42.

Koniecznym czynnikiem umożliwiającym przestrzeganie praw człowieka w trakcie przeprowadzenia oględzin w sprawach zabójstw jest techniczne i procesowe zabezpieczanie śladów. Prawa człowieka w aspekcie technicznym są oparte na taktycznych zasadach tego rodzaju zabezpieczenia³⁵. Do niniejszych zasad należy przestrzeganie kolejności przedmiotowego zabezpieczenia podkreślające, że pierwsze należy ujawnić oraz utrwalić ślady najmniej trwałe i powierzchniowe np. ślady osmologiczne i ciepłe przed śladami linii papilarnych, a te z kolei np. przed mechanoskopijnymi. Ślady ustalające sytuacje przestrzenne powinny być utrwalane przed wyłączeniem przedmiotów noszących takie ślady. Prowadzący oględziny i osoba ujawniająca, a także zabezpieczająca ślady nie mogą być tą samą osobą³⁶. Dokumentacja techniczna stanowi załącznik do protokołu oględzin. Sporządzenie dokumentacji technicznej jest fakultatywne i nie zastępuje protokołu oraz nie może być z nim sprzeczne³⁷. W toku oględzin szczegółowych należy zwrócić uwagę również na tzw. okoliczności negatywne np. brak krwi koło zwłok (przy jednoczesnym wystąpieniu na ciele rozległych obrażeń-ran ciętych i rąbanych), które wskazują na to, że zwłoki zostały przeniesione, a więc miejsce znalezienia zwłok nie jest miejscem, w którym dokonano zabójstwa³⁸. Formami technicznego zabezpieczenia śladów są: fotografia³⁹, film⁴⁰, szkic miejsca zdarzenia⁴¹, plan miejsca zdarzenia⁴², metryczka śladowa⁴³, wymiarowanie⁴⁴, skanowanie 3D⁴⁵.

Podstawową formą procesowego zabezpieczania śladów jest protokół. Sporządzenie protokołu umożliwia późniejsze odtworzenie przebiegu oględzin oraz oświadczeń wiedzy i woli. Protokół ma na celu utrwalenie dowodu oraz umożliwia kontrolę formalną i materialną poprawności oraz kompletności oględzin⁴⁶.

³⁵ Henry C. Lee, E. Pagliaro, op. cit., s. 12–14.

³⁶ K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 44–45.

³⁷ Ibidem, s. 94–95.

³⁸ Ibidem, s. 67.

³⁹ M. Goc, op. cit., s. 259, 287–293; J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., s. 234; S. Kozdrowski, op. cit., s. 188–191; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 174–175; K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 85–93.

⁴⁰ K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 94–95.

⁴¹ M. Goc, op. cit., s. 259, 294–299; J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., s. 232–234; S. Kozdrowski, op. cit., s. 180–188; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 175–176; K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 95–99.

⁴² M. Goc, op. cit., s. 259, 294–299; K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 96–99.

⁴³ M. Goc, op. cit., s. 259; J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., s. 235; S. Kozdrowski, op. cit., s. 179–180; K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 99.

⁴⁴ K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 99–100.

⁴⁵ M. Goc, op. cit., s. 259, 293–294; K. Juszka, *Skanowanie 3D w realizacji zasad efektywnego przeprowadzania oględzin w sprawach zabójstw*, [w:] E. Gruza (red.), *Oblicza współczesnej kryminalistyki. Księga jubileuszowa Profesora Huberta Koleckiego*, Warszawa 2013, s. 117–122; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 175.

⁴⁶ M. Goc, op. cit., s. 259; K. Juszka, K. Juszka, *Rola biegłego w przeprowadzaniu oględzin w sprawach o zabójstwo*, „Studia Prawnoustrojowe” 2019, nr 44, s. 189–190; J. Kasprzak,

Gwarancją przestrzegania praw człowieka jest stosowanie taktycznych zasad sporządzania protokołu. Przedmiotowe zasady obejmują konieczność sporządzenia protokołu oględzin bezpośrednio w trakcie trwania tej czynności, w tym samym czasie, miejscu i w obecności wszystkich jej uczestników; podkreślenie, że protokół powinien być zredagowany w czasie teraźniejszym, w formie bezosobowej; wskazanie, że w trakcie sporządzania protokołu należy zachować syntetyczną, zwięzłą i rzeczową redakcję protokołu; zwrócenie uwagi, że zasadniczą część protokołu powinna obejmować wyczerpujący opis ustaleń istotnych dla wyjaśnienia sprawy, niezbędność korzystania ze specjalistycznej literatury zawierającej zbiory nazw przedmiotów i śladów występujących na miejscach zdarzeń; bezwzględne przestrzeganie pisemnego utrwalenia zastanego stanu bez sugestii czy wniosków własnych lub osób trzecich; dopilnowanie zawierania w protokole w porządku chronologicznym dokładnego opisu wszelkich działań podejmowanych przez uczestników oględzin, niezależnie od tego, czy przyniosły one oczekiwane rezultaty, czy też nie; wskazanie na możliwość uzupełnienia protokołu dokumentacją techniczną w postaci fotografii, nagrania video albo szkicu; konieczność odczytania protokołu oględzin po zakończeniu tej czynności oraz podpisanie go zarówno przez kierującego czynnością, jak i przez wszystkich jej uczestników na każdej karcie protokołu. Zmianę warunków oględzin wpisuje się do protokołu⁴⁷. Podsumowując, prawidłowe sporządzenie protokołu ma duże znaczenie w kontekście ochrony praw człowieka, bowiem uznanie tego dokumentu za dowód sprzyjać może w rezultacie uznaniu sprawcy za winnego bądź niewinnego. Tym samym chronione są tu prawa pokrzywdzonego, który oczekuje na prawidłowe rozstrzygnięcie sprawy i wymierzenie sprawcy kary.

Następnym tytułowym czynnikiem jest sporządzenie notatki pooględzinowej. Niniejsza notatka dokumentuje to, co z rezultatów oględzin wynika lub może wynikać oraz określa hierarchię kolejnych zamierzeń i poczynąń w celu wytyczenia dalszego postępowania z ujawnionymi i zabezpieczonymi śladami. Zatem notatka pooględzinowa nacechowana jest subiektywnymi spostrzeżeniami technika kryminalistyki. Jego pierwsze budowane wersje nie powinny być jedyne by zachowana została zasada obiektywizmu i przestrzegania praw wszystkich uczestników procesu. Przedmiotowa notatka zawiera zestawienie informacji operacyjnych z ustaleniami oględzin, cząstkowe wersje kryminalistyczne wynikające z przeprowadzonych oględzin, a w szczególności zawierające informacje co do liczby sprawców, ich cech psychofizycznych, sposobu działania rodzaju użytych narzędzi itp., ewentualne wskazówki co do sposobu i zakresu badań kryminalistycznych zabezpieczonych śladów i przedmiotów mogących być nośnikami śla-

B. Młodziejowski, W. Kasprzak, op. cit., s. 229–232; S. Kozdrowski, op. cit., s. 170–179; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 124; K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 105–106.

⁴⁷ M. Goc, op. cit., s. 284–286; J. Gurgul, *O protokole i nadużywaniu jego nazwy*, „Problemy Kryminalistyki” 2016, nr 291, s. 12–20; K. Juszka, K. Juszka, *Oględziny w wykrywaniu...*, s. 78–79; A. Biederman-Zaręba, s. 172–173; K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 109–113.

dów; koncepcje co do rodzaju ewentualnych materiałów porównawczych i metod ich uzyskania⁴⁸. Nie jest ona dołączana do dokumentacji procesowej, a zamieszcza się ją w aktach kontrolnych danego postępowania⁴⁹.

Innym analizowanym czynnikiem są oględziny uzupełniające. Przedmiotowy rodzaj oględzin występuje wtedy, kiedy sytuacja, w której grupa oględzinowa ze względu na porę dnia (np. noc) lub warunki atmosferyczne (np. mgła, opady) przerwała przeprowadzanie oględzin. Wspomniana grupa oględzinowa, mając świadomość, że należy kontynuować przerwane oględziny we właściwy sposób, zabezpiecza miejsce przeprowadzenia oględzin. W ostatniej fazie oględzin właściwych, bezpośrednio po wykonaniu wszystkich czynności wchodzących w zakres oględzin, przed podjęciem decyzji o opuszczeniu tego miejsca grupa oględzinowa w sposób dopuszczalny taktycznie przechodząc przez wszystkie fazy oględzin, dokonuje oględzin uzupełniających, zaznaczając ten fakt w protokole oględzin⁵⁰.

Przykładem nieprzestrzegania praw człowieka w przeprowadzaniu oględzin w sprawach zabójstw są oględziny powtórne. Wskazane oględziny to sytuacja, w której przeprowadzająca oględziny grupa oględzinowa powierzchownie przeszła przez fazę analizy i opuściła miejsce oględzin. Później, analizując wyniki oględzin, wraca na to miejsce i przeprowadza tam czynności, których nie przeprowadziła w czasie oględzin. Przyczyną przeprowadzenia tych oględzin są powierzchownie przeprowadzone oględziny właściwe. Podnoszone naruszenie praw człowieka przy stosowaniu oględzin powtórnych wynika wprost z naruszenia taktycznej zasady niepowtarzalności oględzin. Przestrzeganiu niepowtarzalności oględzin sprzyja ich właściwe zabezpieczenie, przestrzeganie harmonogramu prac, unikanie kontaminacji⁵¹.

Ostatnim przedmiotowym czynnikiem jest kontynuacja prowadzenia sprawy. Jest to taktyczna zasada kontynuacji prowadzenia sprawy przez organ procesowy przeprowadzający oględziny⁵².

Podsumowanie

Podsumowując, prawa człowieka stały się ważnym kryterium oceny działalności władz, a nawet konstytucji i przepisów prawa⁵³. Przedstawione w niniejszym artykule czynniki ochrony praw człowieka w przeprowadzaniu oględzin

⁴⁸ S. Kozdrowski, op. cit., s. 191–192; A. Biederman-Zaręba, op. cit., s. 125–126; K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 119–120.

⁴⁹ S. Kozdrowski, op. cit., s. 192; K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 120.

⁵⁰ K. Juszka, *Analiza wpływu...*, s. 121–122.

⁵¹ Ibidem, s. 123–124.

⁵² Ibidem, s. 37–38, 162.

⁵³ W. Osiatyński, op. cit., s. 1.

w sprawach zabójstw, a także oględzin powtórnych jako czynnika naruszającego prawa człowieka, stanowią ważne wskazania w realizacji celu podjętej problematyki. Od efektywności przeprowadzenia oględzin zależy przestrzeganie praw człowieka na poszczególnych etapach postępowania karnego, w tym wykrycie sprawcy przestępstwa i pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej. W związku z tym ciągła analiza tytułowych czynników i stosowanie ich w praktyce przyczynia się do rozwoju tej pierwszej i najważniejszej czynności na miejscu zdarzenia.

Bibliografia

- Baranowska N., Chłopecki T., *Kilka słów o kształtowaniu się praw człowieka w okresie XVIII–XX w.*, https://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/42741/06_N_Baranowska_T_Chlopecki.pdf, s. 49–59 [dostęp: 4.12.2021].
- Biederman-Zaręba A., [w:] D. Wilk (red.), *Kryminalistyka. Przewodnik*, Toruń 2013.
- Goc M., [w:] E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka, czyli o współczesnych metodach dowodzenia przestępstw*, Warszawa 2020.
- Gurgul J., *O protokole i nadużywaniu jego nazwy*, „Problemy Kryminalistyki” 2016, nr 291.
- Hanausek T., *Kryminalistyka, zarys wykładu*, Kraków 2000.
- Hanausek T., *Zarys kryminalistycznej teorii wykrywania*, cz. 2, Warszawa 1987.
- Hanausek T., *Zarys taktyki kryminalistycznej*, Warszawa 1994.
- Juszcza K., *Analiza wpływu oględzin kryminalistycznych na wykrywalność sprawców zabójstw*, Kraków 2013.
- Juszcza K., *Problematyka potrzeby przeprowadzenia oględzin a postulat maksymalnej określoności przepisu*, [w:] I. Sepioło (red.), *Nullum crimen sine lege*, Warszawa 2013.
- Juszcza K., *Propozycje kierunków zmian w przeprowadzaniu oględzin w sprawach zabójstw*, [w:] J. Kasprzak, W. Cieślak, I. Nowicka (red.), *Meandry prawa karnego i kryminalistyki. Księga jubileuszowa prof. zw. dr hab. Stanisława Pikulskiego*, Szczepiń 2015.
- Juszcza K., *Skanowanie 3D w realizacji zasad efektywnego przeprowadzania oględzin w sprawach zabójstw*, [w:] E. Gruza (red.), *Oblicza współczesnej kryminalistyki. Księga jubileuszowa Profesora Huberta Koleckiego*, Warszawa 2013.
- Juszcza K., *Zmiany w kształcie oględzin procesowo-kryminalistycznych w sprawach zabójstw w propozycjach własnych reformy prawa karnego*, [w:] I. Sepioło-Jankowska (red.), *Reforma prawa karnego*, Warszawa 2014.
- Juszcza K., Juszcza K., *Analiza przeprowadzania oględzin w sprawach zabójstw jako metoda badawcza wykonywania czynności kryminalistycznych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2020, nr 47.

- Juszk K., Juszk K., *Badawcza weryfikacja zasad prowadzenia oględzin w sprawach zabójstw w Polsce*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 2015, nr 65(4).
- Juszk K., Juszk K., *Doktrynalne podstawy sposobu przeprowadzania oględzin w sprawach zabójstw*, [w:] S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka (red.), *Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo*, Olsztyn 2015.
- Juszk K., Juszk K., *Forensic Tactics by Tadeusz Hanausek as a Method for Detecting Perpetrators of Crime*, „Internal Security” 2019/January–June.
- Juszk K., Juszk K., *Nieprzestrzeganie taktyki przeprowadzania oględzin w sprawach zabójstw skutkujące wydaniem postanowienia o umorzeniu postępowania karnego*, „Studia Prawnoustrojowe” 2018, nr 40.
- Juszk K., Juszk K., *Oględziny w wykrywaniu sprawców zabójstw w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych*, „Przegląd Policyjny” 2015, nr 2.
- Juszk K., Juszk K., *Rola biegłego w przeprowadzaniu oględzin w sprawach o zabójstwo*, „Studia Prawnoustrojowe” 2019, nr 44.
- Juszk K., Juszk K., *Specyfika oględzin w cyberprzestrzeni*, [w:] W.A. Kasprzak, I.A. Jaroszevska, A. Opalska (red.), *Cybercrimes*, Szczecin 2016.
- Juszk K., Juszk K., *Studies on the effectiveness of the detection process when conducting forensic evidence by inspection in cases of killings in Poland*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2016, nr 2.
- Juszk K., Juszk K., *Taktyczne czynniki związane z przeprowadzaniem oględzin z art. 156§ 3 k.k.*, [w:] W. Kasprzak, A. Szczechowicz, A. Opalska (red.), *Bójka i pobicie. Aspekty prawno-kryminalistyczne*, Szczecin – Olsztyn 2015.
- Kasprzak J., Młodziejowski B., Kasprzak W., *Kryminalistyka. Zarys systemu*, Warszawa 2015.
- Kozdrowski S., *Kryminalistyka. Zagadnienia wybrane*, Białystok 2015.
- Lee Henry C., Pagliaro E., *Ślady kryminalistyczne i badanie miejsca zdarzenia*, [w:] M. Goc, T. Tomaszewski, R. Lewandowski (red.), *Kryminalistyka – jedność nauki i praktyki. Przegląd zagadnień z zakresu zwalczania przestępczości*, Warszawa 2016.
- Nowicki M., *Co to są prawa człowieka?*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka 2016, https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/02/Marek-Nowicki_co-to-sa-prawa-czlowieka.pdf [dostęp: 4.12.2021].
- Osiatyński W., *Wprowadzenie do praw człowieka*, <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/02/WiktorOsiatynskiWprowadzenieDoPojeciaPrawCzlowieka.pdf> [dostęp: 4.12.2021].
- Piechowiak M., *Pojęcie praw człowieka*, Warszawa 1997, s. 7–37, <https://philpapers.org/archive/PIEPPC-3v1> [dostęp: 4.12.2021].
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny, zarys systemu*, Warszawa 2016.

- Wojciechowski B., *Prawa człowieka. Zagadnienia podstawowe*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna” 2014, t. 2, nr 2, s. 238–252.
- Żywucka-Kozłowska E., Juszka K., Juszka K., *Przesłanki bezpieczeństwa w przeprowadzaniu oględzin w sprawach zabójstw*, „Zeszyty Naukowe Collegium Balticum” 2016, nr 11.
- Żywucka-Kozłowska E., Juszka K., *Granice badań kryminalistycznych w wykrywaniu sprawców zabójstw*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2016, nr 20.

Aspects of of protection human rights in inspection in cases of killings

Summary

The aim of the article is to present the protection of human rights in inspection in cases of killings. Analysis will be presented by aspects, which have been created by forensic tactics and forensic technique. Presentation of titular institution will covered the effects of carrying out the action on the detection process of the perpetrators of killings. The title factors in the protection of human rights in the conduct of investigations of killing cases include the essence of the inspection, rules for conducting the inspection, qualitative and quantitative selection of the inspection group, isolation of the inspection site, inspection stages, guide with a tracking dog, rules of inspection documentation, technical and process securing of the subject of inspection, post-inspection note, supplementary inspection, repeated inspection, continuation of the case. The factor of human rights protection in this article is understood as any activity of the organs of criminal proceedings related to the inspection of the scene of crime, aimed at respecting human rights. The measure of observance of human rights is the determination of a certain sequence of activities in the detection process, which is then followed during the implementation of this process, as well as the determination of the maximum quality of these activities, the intensity and content of the information stream stimulating the detection process as a whole, as well as individual segments or stages.

Keywords: detection process, scene of a event, criminal proceedings, forensic technique, forensic tactics.